

Т.В. Ваколюк, кандидат педагогічних наук,
доцент,
О.А. Войтюк, кандидат психологічних наук,
доцент
Національна академія Державної
прикордонної служби України імені Богдана
Хмельницького

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ БІЛІНГВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті проаналізовано основні аспекти білінгвального навчання, розглянуто ключові білінгвальні моделі та особливості їх імплементації у практику навчання вищої військової школи з метою іноземної підготовки галузевих фахівців міжнародного рівня. Доведено необхідність організації та впровадження системи навчання білінгвальним методом, обґрунтовано необхідність імплементації етапів білінгвального навчання англійською мовою. Узагальнено результати досліджень сучасного світового досвіду білінгвального навчання та його ефективності, розглянуто підходи до організації білінгвального навчання у вищих військових навчальних закладах та можливості реалізації такого досвіду у вітчизняній системі освіти, його адаптації з урахуванням наявних освітніх умов.

Ключові слова: білінгвальне навчання, англійська мова, система освіти, білінгвальні моделі, вища військова школа.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі знання іноземної мови є ключовим компонентом національної безпеки, однією з найважливіших складових зміцнення надійних міжнародних відносин і розуміння загроз, що надходять від потенційних супротивників. У контексті міжнародного співробітництва, яке існує зараз у всьому світі, військовослужбовці повинні мати можливість спілкуватися не тільки з “ворогом”, а й з партнерами з різних національних та міжнародних структур. При переважному співробітництві з такими міжнародними організаціями, як НАТО та ООН, англійська стала міжнародною мовою для військовослужбовців по всьому світу.

Входження України у загальноєвропейський освітній простір, розвиток процесів мультиспрямованості та мобільності освіти посилило вимоги до рівня іноземної підготовки та підготовки галузевих фахівців, які мали б високий професійний рівень визнавались іншими державами, були конкурентоспроможними на сучасному ринку праці. Це принесло з собою усвідомлення неабиякого значення підготовки в вищих навчальних закладах майбутніх фахівців іноземної мови, або на білінгвальній основі.

Тому, стає необхідним не тільки вивчення військовослужбовцями іноземної мови початкового рівня але й постійне підвищення рівня комунікативної компетентності на професійному рівні.

Для задоволення національних потреб у сфері безпеки та для підвищення рівня конкурентоспроможності сучасний військовий заклад, його військовослужбовці та цивільний персонал повинні бути навчені і готові

спілкуватися на міжнародному рівні. Тому нагальна потреба у знаннях іноземних мов спонукала до пошуку нових підходів до іншомовного навчання та актуалізації тих форм і методів, які використовуються у системі освіти України.

Одним із шляхів досягнення поставленої мети є ініціювання різних форм білінгвального навчання. Впровадження ефективних моделей та урізноманітнення форм і методів білінгвального навчання реалізується у багатьох країнах світу, цей досвід може бути корисним для України, отже він потребує детального вивчення.

Зв'язок роботи з науковими та практичними завданнями. Сучасний розвиток суспільства передбачає підготовку висококваліфікованих військових кадрів. Сформована професійно-комунікативна компетентність – це якість особистості військовослужбовця, яке визначає ступінь його готовності до виконання своєї майбутньої професійної діяльності. Це передбачає сукупність умінь виконувати управлінську функцію, забезпечувати експлуатаційно-технічну, навчально-тренувальну діяльність, проводити науково-дослідну роботу. Але найголовнішим є вміння взаємодіяти зі своїми колегами під час зарубіжних миротворчих операцій, проведення спільних військових навчань і маневрів.

Державний освітній стандарт містить вимоги до компетентності фахівців, які враховують потреби та вимоги сучасних збройних сил та силових структур. Характер діяльності військового визначається професійною компонентою. У майбутньому він повинен володіти вмінням працювати з різними інформаційними джерелами, використовувати отримані дані для підвищення ефективності своєї діяльності, бути здатним до її інтерпретації і передачі, особливо в ситуаціях ведення переговорів, проведення спільної діяльності, навчань, тренувань англійською мовою, що неможливо зробити без достатнього рівня розвитку комунікативної іншомовної компетентності.

Навчання фаховій іноземній мові стало невід'ємною складовою процесу навчання курсантів. Про це свідчить той факт, що кваліфікаційна характеристика випускника вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) включає володіння іноземною мовою (за спеціфікаю фахової підготовки) на рівні бакалавра та магістра. Крім того сучасна мовна політика України щодо ВВНЗ у зв'язку з інтеграцією у європростір також орієнтує освітній процес на багатомовність.

Таким чином постає питання про вирішення цієї проблеми з метою успішної інтеграції сучасного військового фахівця у міжнародний простір. Це потребує змін як до змісту підготовки сучасних фахівців цих галузей, так і методів навчання і здобуття відповідних знань у навчальних закладах відповідного фаху.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз світової педагогічної літератури свідчить про те, що лідерами впровадження та ґрунтовного вивчення білінгвального навчання є країни Європи, де було узагальнено та класифіковано білінгвальні навчальні програми. Загальні теоретичні основи білінгвізму, як засобу загальної якісної підготовки фахівців, вивчались

М. Вільдхаге та Е. Оттенон, які долучилися до розробки теоретичних засад білінгвального навчання та інтегрованого навчання фаху і мови [1], Г. Клосом та У. Маккеєм, які вивчали концептуальні засади впровадження білінгвальної освіти [2]. Значний вклад у розробку проблеми білінгвальної освіти зробили С. Стенлі, С. Крашен та Р. Славін, які вивчали результати практичного дослідження п'ятирічного білінгвального курсу навчання [3].

Широко відома методика “занурення” у мовне середовище, коли навчання повністю ведеться іноземною мовою, а часткове занурення передбачає підтримання обох мов, що забезпечує збалансований розвиток мовної компетентності [4]. Дослідивши проблеми білінгвальної освіти у світовій методиці, можна виділити основні компоненти інтегрованих навчальних програм. Початковий етап білінгвального навчання характеризується вивченням основних понять, тематичної лексики та термінології з фаху іноземною мовою. Другий етап супроводжується постійним взаємозаміщенням аспектів рідної та іноземної мови, якщо раніше в навчанні іноземних мов існувало чітке мовне розмежування, то в нових умовах застосовується перенос інформації між рідною та іноземною мовою, що підвищує рівень опанування предметним змістом [5].

Проведені академічні дослідження в США показали велику підтримку двомовності освіти, яка представлена в національних засобах масової інформації та громадськості.

В Україні педагогічні дослідження білінгвальної освіти були спричинені появою нових соціально-економічних умов, прагненням інтеграції у європейський простір. Було проведено низку досліджень, присвячених проблемам формування фахівця (А.М. Гусак, А.О. Ковальчук, Ф.А. Моїсеєва). Однак, слід відмітити, що незважаючи на наявність певних результатів у вивченні проблеми білінгвального навчання вітчизняними та зарубіжними вченими, цілісної системи білінгвальної освіти на даний момент не створено, а розкриті лише певні аспекти цієї проблеми.

Білінгвальна освіта продовжує отримувати критику в національних засобах масової інформації. Деякі критичні судження часто ґрунтуються на помилкових уявленнях про цілі та завдання двомовної освіти.

Мета статті. У даній статті ми намагаємось логічно обґрунтувати необхідність впровадження білінгвальної освіти, дослідити сучасний світовий досвід білінгвальної системи навчання у ВВНЗ та узагальнити результати досліджень про його ефективність, узагальнити підходи до організації білінгвального навчання у ВВНЗ та можливості впровадження такого досвіду у систему вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раніше вважалось, що іноземні мови та досвід роботи у міжнародній сфері були необхідні лише невеликому обмеженому контингенту збройних сил та інших силових структур, як правило, для виконання особливих службових завдань. Але, лише мала частина військовослужбовців володіє іноземною мовою на достатньому рівні. Відсутність у військових мовленнєвих навичок є симптомом великої проблеми, що стоїть перед суспільством в цілому.

Система освіти не ставить пріоритетів на підтримку та поширене вивчення іноземних мов у силових структурах.

Міністерство оборони все більш усвідомлює необхідність для військового персоналу підвищувати іншомовну компетентність. В останні роки це питання докладно вивчалось та було впроваджено ряд ініціатив, спрямовуючи зусилля як всередині країни, в рамках міжвідомчих структур, так і зовні. Останні включають в себе співробітництво з іноземними державами у військовій та правоохоронній сферах щодо поліпшення програм навчання, професійної підготовки персоналу. У сфері військової освіти в Україні започатковано численні ініціативи щодо створення умов для розвитку фундаментальних мовних навичок військового персоналу [6].

Практика викладання іноземної мови у ВВНЗ показує, що опанування іноземною мовою у військовому закладі проходить в порівнянні з цивільним вищим навчальним закладом в специфічних умовах, що позначається на якості і ефективності навчального процесу. Особливість підготовки курсантів, а саме суміщення їх навчання з виконанням службових обов'язків, обумовлює жорстку регламентацію навчального часу і безпосередньо навчального процесу.

Для якісної організації навчального процесу у системі військової освіти України важливим є співробітництво з європейськими фахівцями щодо створення спільних навчально методичних комплексів, а також інтеграція мовних навчальних програм. Процес впровадження інтегрованих робочих програм є складним завданням, необхідним для досягнення сучасної освітньої мети.

Співробітництво з британськими та американськими колегами дозволило впровадити суттєві зміни у методиці викладання і оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування у професійній сфері. Було прийнято рішення про введення інтенсивних курсів англійської мови у ВВНЗ. Особливу допомогу в цій справі для українських військових почали надавати міністерства оборони і закордонних справ як Великої Британії, так і США, які займаються розвитком довгострокових і взаємовигідних професійних зв'язків між нашими країнами. У ВВНЗ вже проводяться інтенсивні курси англійської мови, які тривають біля трьох місяців. Вони діють в рамках EUBAM English Project (Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні).

Поєднання викладання певних навчальних предметів рідною мовою та розвитку іншомовної компетенції характеризує хороші двомовні програми, мотивує курсантів прагнути досягнення професійного успіху. Крім того викладання англійською мовою підвищує рівень мовної компетентності та рівень розвитку комунікативних навичок у професійній сфері.

Крім очевидних інтелектуальних і культурних переваг білінгвальна освіта пов'язана з цілим рядом інших позитивних результатів. Огляд досліджень двомовної освіти, проведений в США, продемонстрував, що двомовність пов'язана з когнітивними перевагами, такими як збільшення

контролю над увагою, покращує пам'ять, розуміння структури і форми мови, а також більш абстрактні і символічні навички мислення [7].

Прихильники такого підходу в цілому одностайні в баченні мети білінгвального навчання. Це і розвиток наукового мислення, і формування компетенції іноземною мовою.

В огляді досліджень двомовної освіти в Канаді та Сполучених Штатах, було виявлено, що білінгвальне навчання може мати позитивний вплив на міжгрупові відносини та самооцінку [8].

При єдності поглядів на загальні аспекти мають місце розбіжності в баченні способів вирішення організаційних питань. В першу чергу до них відносяться визначення початку білінгвального навчання і послідовності інтеграції іноземної мови в вивчення різних предметів. Не менш спірною є проблема розробки спеціальних методів навчання. Необхідність створення особливої методики викликана тим, що в рамках інтегрованого курсу фахової дисципліни та іноземної мови основною метою має бути засвоєння навчального матеріалу даної дисципліни, формування відповідної предметної компетенції курсанта, а завдання розвитку іншомовних навичок і вмінь – лише складова цієї мети.

Оскільки існує два типи двомовної освіти, на нашу думку навчання необхідно організовувати за наступними принципами. У двомовній групі викладач навчає, як рідною мовою, так і англійською, з повільною та поступовою відмовою від рідної мови, і в кінцевому результаті викладання – тільки англійською мовою. Ідея полягає в тому, що курсанти будуть відчувати себе комфортно в середовищі навчання протягом усього процесу, але вони досить скоро будуть готові приєднатися до мови більшості в групах, де ведеться викладання тільки англійською мовою.

Протягом початкового етапу впровадження білінгвального навчання схема організації двомовних занять повинна складатись з двох частин:

- перехідний – викладання українською мовою з введенням термінології англійською мовою для розвитку необхідних комунікативних навичок;
- розвиваючий – носії англійської мови розвивають розуміння і швидкість володіння іноземною мовою.

Організуючи навчальний процес, викладач повинен враховувати наступні моменти. Якщо курсант недобре володіє іноземною мовою, він так само недостатньо компетентний і щодо предметного змісту навчальної дисципліни. Цей факт слід враховувати при оцінюванні, а також у самому процесі навчання, здійснюючи диференційований підхід при постановці навчальних завдань. Останнє особливо стосується розподілу завдань на самостійну підготовку або індивідуальної роботи на занятті за характером і рівнем складності, а також організації діяльності в проектах.

Висновок. Зробивши ґрунтовний аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців з питань розвитку білінгвальної освіти, організації навчання фахових дисциплін іноземною мовою ми дійшли висновку, що процес впровадження білінгвальної системи навчання в Україні доречно

розпочати з вибору необхідних підходів та методів. Наступні пріоритети та цілі на нашу думку слід встановити для досягнення поставлених завдань:

1. Визначити вихідні вимоги та окреслити фахові компетенції, необхідні випускнику ВВНЗ певного напрямку підготовки.

2. Максимально підвищити рівень мовної підготовки військовослужбовців завдяки впровадженню вільного доступу до навчальних можливостей через створення мовних курсів. На нашу думку це надасть можливість задовольнити освітні потреби курсантів ВВНЗ, сприятиме повноцінному міжкультурному спілкуванню, конкурентоспроможності у світовому просторі.

Напрями подальших досліджень. Рішення проблем білінгвального навчання предметів немовного циклу поки що не можна назвати завершеним. Формування відповідних змісту навчальних дисциплін компетенцій в єдності з лінгвістичними навичками і вміннями потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Krashen S. Surveys of Opinions on Bilingual Education: Some Current Issues / S. Krashen / Bilingual Research Journal 20 – 1996 – P. 411–431.*

2. *Mackey W.F. A description of bilingualism / W.F. Mackey. [J.A. Fishman (ed.)] // Reading in the sociology of language. – Den Haag: Mouton. – 1977. – P. 554–584.*

3. *Slavin R.E., Madden N., Calderón M., Chamberlain A. Reading and Language Outcomes of a Multiyear Randomized Evaluation of Transitional Bilingual Education / R.E. Slavin / Educational Evaluation and Policy Analysis 33 – 201. – P. 47–58.*

4. *Корнева З.М. Навчання іноземних мов за методикою занурення: сучасний стан та перспективи розвитку / З.М. Корнева // Збірник КНЛУ. Серія “Теоретичні питання культури, освіти та виховання”. – 2002. – № 21. – С. 113–117.*

5. *Umansky I.M. and Reardon S.F. Reclassification Patterns among Latino English Learner Students in Bilingual, Dual Immersion, and English Immersion Classrooms/ I.M Umansky. / American Educational Research Journal 51 – 2014. P. 879–912.*

6. *Defense Language Transformation, Final Report on Task 2, Investing in Language: Foreign Area Officer Program, SAIC – 25 February 2004.*

7. *Parrish T.B., Merickel A., Pérez M. Effects of the Implementation of Proposition 227 on the Education of English Learners, K–12: Findings from a Five-Year Evaluation / T.B. Parrish / Washington, DC: American Institutes for Research. – 2006.*

8. *Kloss H. The American bilingual tradition / H. Kloss / Rowley: MA. – 1997. – P. 112–134.*

Т.В. Ваколюк, кандидат педагогических наук,
доцент,
О.А. Войтюк, кандидат психологических наук,
доцент
Национальная академия Государственной
пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого

СОВРЕМЕННЫЙ ОПЫТ ВВЕДЕНИЯ БИЛИНГВАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ КУРСАНТОВ В ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье проанализированы основные аспекты билингвального обучения, рассмотрены ключевые билингвальные модели и особенности их имплементации в практику обучения высшей военной школы с целью иноязычной подготовки отраслевых специалистов международного уровня. Доказана необходимость организации и внедрения системы обучения билингвальным методом, обоснована необходимость имплементации этапов билингвального обучения на английском языке. Обобщены результаты исследований современного мирового опыта билингвального обучения и его эффективности, рассмотрены подходы к организации билингвального обучения в высших военных учебных заведениях и возможности реализации такого опыта в отечественной системе образования, его адаптации с учетом имеющихся образовательных условий.

Ключевые слова: билингвальное обучение, английский язык, система образования, билингвальные модели, высшая военная школа.

T.V. Vakolyuk, Candidate of pedagogical sciences, associate professor,
O.A. Voytyuk, candidate of psychological sciences, associate professor
National Academy of the state Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky

MODERN EXPERIENCE OF THE INTRODUCTION OF BILINGUAL TEACHING OF THE CADETS INTO HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Basic aspects of bilingual learning has been analysed and worked out in the article. Key features models and their implementation into the teaching practice at higher military school in order to train subject specialists with a foreign language on international level. Necessity of organization and introduction of the bilingual studying system has been proved; necessity of implementation of the bilingual studying stages by English language means has been rationalized. The research results of the up-to-date world experience of bilingual studying and its effectiveness have been generalized; the approaches to bilingual studying arrangements at higher military establishments and opportunity to implement this experience into the national educational system, its customisation considering current educational conditions have been examined.

Keywords: bilingual studying, English language, educational system, bilingual models, Higher Military School.